

№ 31 (624)
Жнівень 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Імпрэза: злёт бардаў і караванераў –** стар. 3
- ☞ **Рэгіён: тапонімы Асіповіцкага раёна –** стар. 5
- ☞ **Памяць: зніклая вёска Аляксандраўка –** стар. 6
- ☞ **Выданне: першая кніга пра Жыровічы –** стар. 7

Са святам,
землякі!

На тым тыдні...

✓ **9 жніўня** ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў адбылося адкрыццё праекта-інсталяцыі **Філіпа Заслонава (Францыя) «Цёмны лес»**. «Цёмны лес» – гэта цёмны пакой, яго прастора запоўненая неабгабляванымі дошкамі, на якія ідзе праекцыя аўтарскага відэа. Спакойны рух па лесе перамяжоўваецца кароткімі ўстаўкамі брутальных кампазіцыяў. Атмасферу цёмнага лесу стварае і музыка, напісаная аўтарам.

✓ **10 жніўня** ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» ў Палацы Рэспублікі адкрылася **выстаўка аўтарскіх экспазіўных трыкажных мадэляў дызайнера Людмілы Хрол «Свой стыль»**.

Падрабязней пра падзею чытайце на стар. 2.

✓ **13 жніўня** ў вёсцы Высокае Бярозаўскага раёна прайшлі **X «Спораўскія сенакосы»** – спаборніцтвы па ручным сенакашэнні нізінных балотаў. Заказнік «Спораўскі» – гэта ўнікальны комплекс нізінных балотаў не толькі на Брэстчыне, але і ў Еўропе. Зарастанне балотаў хмызняком прыводзіць да зменаў і згубы экасістэмаў

і іх насельнікаў – раслінаў і жывёлаў, многія з якіх занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі. Ужо некалькі гадоў у заказніку вядзецца актыўная праца па аднаўленні балотаў, дзякуючы механізаванаму сенакашэнню былі адноўлены многія сотні гектараў. Свой унёсак у выратаванне балотаў робяць і касцы – удзельнікі спаборніцтва.

Сёлета ў чэмпіянаце прынялі ўдзел тры дзясяткі камандаў (у камандзе два чалавекі) з розных рэгіёнаў Беларусі, а

таксама з Польшчы, Украіны, Расіі і Германіі. Каб стаць пераможцам у камандным заліку, дуэту касцоў неабходна было хутчэй і лепш за ўсіх (вызначаецца і максімальная чысціня ўкосу) пракасіць паласу шырынёй 3 метры і даўжынёй 100 метраў. Па выніках каманднага першынства лепшыя касцы стартавалі на 100-метровай дыстанцыі з шырынёю пракосу 1,5 метра ў асабістым заліку. Былі прадугледжаны дадатковыя спаборніцтвы для ўдзельнікаў і

гасцей чэмпіянату. Колькасць іх заўсёды розная, гэта людзі розных прафесіяў і ўзросту (ад 18 гадоў і старэйшыя за 60), усё актыўней удзельнічаюць жанчыны.

У межах чэмпіянату трэці раз адбыліся спаборніцтвы па футболе на балоце. Таксама сёлета быў праведзены фотаконкурс «Беларуская касавіца».

✓ **13 жніўня** ў вёсцы Сула на Стаўбоўшчыне ўпершыню прайшоў **Міжнародны фестываль ранняга сярэднявечча «Шлях вікінгаў»**. У Беларусі фест праводзіцца невыпадкова: легендарная эпоха скан-

дынаўскіх мараходаў цесна звязаная з беларускімі землямі. Дзесяць стагоддзяў таму тут праходзіў шлях «з варагаў у грэкі», дзякуючы якому ўзніклі некаторыя нашыя гарады, а таксама развіваліся рамёствы і гандаль.

У праграме фесту – рэканструкцыя гандлёвай кампаніі варажскіх купцоў, ваенныя спаборніцтвы вікінгаў, паходны лагер, дзе можна было пабачыць зброю, адзенне і прадметы побыту вікінгаў. Кульмінацыяй фесту стала сцэна высадкі вікінгаў з дракара (баявога карабля) і абарона паселішча.

Падзяка «Краязнаўчай газеты»

Выканкам грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» выказваюць шчырую падзяку кіраўніцтву агракамбіната «Сноў» за падтрымку дзейнасці газеты.

Такія прыязныя адносіны СВК «Агракамбінат «Сноў» і яго кіраўніцтва да радзімазнаўства дораць нам усім упэўненасць на вяртанне высокіх пачуццяў у нашых людзей да сваіх продкаў, іх творчай працы на зямлі, культуры чалавечых зносінаў, пакінутых нашымі дзядзямі і прадзедамі ў спадчыну.

Выказваем таксама ўсім прадстаўнікам прадпрыемства шчыры дзякуй за нястомную працу, якая дае нам магчымасць карыстацца сапраўды высока якаснай прадукцыяй камбіната, асабліва непасрэдна праз яго гандлёвыя кропкі «Сноў» у Мінску.

Галоўны рэдактар Уладзімір ПІЛЕП

Дзень памяці Якуба Коласа

60 гадоў таму, 13 жніўня 1956 года, пайшоў з жыцця сьлывы майстар мастацкага слова, народны паэт Беларусі Якуб Колас. Талент яго выключны і феноменальны, Якуб Колас быў для беларусаў усім: народным песняром і геніем сусветнага маштабу, горадасцю нацыі і найвышэйшым аўтарытэтам.

У дзень пахавання на развітанне з Якубам Коласам на сталічную Цэнтральную плошчу (сёння Кастрычніцкая) прыйшлі дзясяткі тысячаў чалавек. Жалобная працэсія рухалася ад плошчы да вуліцы Даўгабродскай, на Вайсковыя могілкі, дзе было вызначана месца апошняга спачыну народнага паэта Беларусі.

За некалькі месяцаў да смерці Канстанцін Міхайлавіч напісаў свой знакаміты «Ліст аб стане беларускай мовы і далейшым развіцці культуры ў рэспубліцы», аднак, на жаль, зварот Якуба Коласа на дзесяцігоддзі апынуўся пад грыфам «Совершено секретно». Тое, што хвалявала беларускага песняра, так і засталося «недасяжнаю мараю, непраўдзівым сном». І сёння гэты завет класіка гучыць зладзённа і актуальна, як і ў той далёкі час напісання: «Установы сталіцы вывелі з абыходку беларускую мову: на ёй не вядзецца перапіска, на ёй не гавораць з наведвальнікамі, у гарадах няма беларускіх шылд і надпісаў, мала беларускіх афіш і плакатаў...».

12 жніўня, у дзень памяці паэта, у 13.20 у музеі Якуба Коласа адбылася хвіліна маўчання (менавіта ў гэты час спынілася сэрца паэта) і распачалася грамадска-культурная акцыя «Чытаем па-беларуску разам», удзел у якой прынялі вядомыя беларускія грамадскія дзеячы, пісьменнікі, навукоўцы, музыкі, мастакі.

У 15.00 урачыстасць прадоўжылася памінальным мітынгам і ўскладаннем кветак да магілы Песняра на Вайсковыя могілках г. Мінска.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Адноім Будслаўскую святыню разам!

Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 2 жніўня 2016 г. № 607 «Аб наданні статусу і катэгорый гісторыка-культурнай каштоўнасці, пазбаўленні статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці і ўнясенні змяненняў і дапаўненняў у некаторыя пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь» Будслаўскаму фэсту (урачыстасць у гонар ушанавання абраза Маці Божай Будслаўскай) нададзены статус нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці Рэспублікі Беларусь.

Адноім Будслаўскі касцёл разам!

Нагадваем нашым чытачам, што летась Беларускі фонд культуры распачаў акцыю па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардзінцаў. Дапамогі патрабуюць алтар XVII ст. у капліцы Святой Варвары, арыгінальны арган XVIII ст. і фрэскі Казіміра Анташэўскага. Таксама ў планах стварэнне адпаведнай інфраструктуры і ўмоваў побыту для пілігрымаў і экскурсійных групаў. Гэтую ініцыятыву Беларускі фонд культуры ажыццявіў сумесна з Беларускім камітэтам Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ICAMOC). Сёлета акцыя працягнецца. Перад трансляцыяй нядзельнай імшы па Беларускім радыё гучыць такая абвестка:

«Працягваецца рэспубліканская акцыя “Адноім Будслаўскі касцёл разам!” Вядзецца збор сродкаў на рэстаўрацыю адзінага ў Беларусі Нацыянальнага санктуарыя Маці Божай Будслаўскай. Свой уклад у гэтую справу вы можаце зрабіць непасрэдна ў архікатэдры імя Найсвяцейшай Панны Марыі ў Мінску, у касцёле Святога Сымона і Святой Алены ў Мінску, у кафедральным касцёле Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі ў Пінску, у Будслаўскім касцёле Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, а таксама пералічэннем сродкаў на дабрачынны рахунак, адкрыты пры Беларускім фондзе культуры ў Белінвестбанку. Імёны ахвяравальнікаў і назвы арганізацыяў будуць ушанаваныя на памятнай дошцы ў Будслаўскім касцёле».

Падаем рэквізіты для ахвяравання ў беларускіх рублях:
№ 1315741330025, г. Мінск, ОАО «Белінвестбанк», РБ. Дирекция по г. Мінску и Мінскай области, код 739, Мінск, ул. Коллекторная, 11. БИК 153100739, УНП 100081886, ОКПО 37449864; с пометкой «На реставрацию Будславского костёла»; тел. бухг. (+ 375 017) 283 28 24.

Назвы арганізацыяў і імёны ахвярадаўцаў будуць не толькі ўвечнаваны ў Будслаўскім касцёле, але і надрукаваны ў «Краязнаўчай газеце».

Маладзечна – Мінск: дыялог культурных сталіц

З 10 па 30 жніўня ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» (Палац Рэспублікі) праходзіць выстава аўтарскіх эксклюзіўных трыкатажных мадэляў «Свой стиль» дызайнера з Маладзечна Людмілы Хрол.

Гэтым праектам Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў далучыўся да Рэспубліканскай акцыі «Маладзечна – культурная сталіца Беларусі 2016 года» і разам з дабрачынным фондам «Спадчына Міхала Клеафаса Агінскага» прадставіў мінчанам цікавыя дызайнерскія творы: лёгкае адзенне, сумкі, аксесуары, верхняе адзенне.

Як адзначыла куратар выставы, сябра Беларускага саюза мастакоў Ларыса Фінкельштэйн, «на гэтай выставе кожны твор, створаны аўтарам смела і крэатыўна, незвычайна гармануе з выставачай прасторай і ўступае ў дыялог з глядачом...».

У гэты вечар мастацку прыйшлі павіншаваць родныя, сябры і калегі з дзвюх сталіц –

Мінска і Маладзечна. А маладзечанцы пад творчым кіраўніцтвам старшыні аб'яднання «Светач» Палаца культуры горада Маладзечна Ларысы Сысун падрыхтавалі літаратурна-музычны вечар для гасцей. Сярод іх, дарэчы, было шмат знакамітых асобаў – прыхільнікаў творчасці Людмілы: народны артыст Беларусі, прафесар Уладзімір Экнадыёсаў, экс-старшыня Рэспубліканскай калегіі адвакатаў, генерал-лейтэнант Мікалай Шаліма, дырэктар Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культураў Вольга Антоненка і іншыя. Наведлі выставу і госці са Злучаных Штатаў Амерыкі Таццяна і Яцэк Вольскія.

Універсітэт і галерэя і надалей плануюць падтрымліваць творчыя стасункі з маладзечанскімі творцамі.

Павел САПОЦЬКА,
дырэктар мастацкай галерэі
«Універсітэт культуры»
Фота Цімафея ХРОЛА

Мастак з Амерыкі Таццяна Вольская і дызайнер Людміла Хрол

Дзе варта пабываць

Ажылая Грушаўка

Старая шляхецкага сядзіба па-ранейшаму ў запусценні. Але мясцовыя ўлады і валанцёры з Арт-суполкі імя Тадэвуша Рэйтана намагаюцца хаця б раз на год напоўніць яе жыццём. Сёлета 20 і 21 жніўня каля старадаўняга палаца ўжо чацвёрты раз адначасова пройдуць адразу два фэсты – свята традыцыйнай культуры «З крыніц спрадвечных», дзе будуць прадстаўленыя найлепшыя праявы народнай творчасці Ляхавіцкага раёна, і фестываль ДАХ-XXXI «РЭЙТАН».

Надзвычай насычаная праграма, якая будзе праходзіць адначасова на некалькіх пляцоўках, абяцае задаволіць густы самай рознай публікі. Прыкладам, у першы дзень апрача музыкі і забаваў плануецца таксама рыцарскія і шляхецкія танцы і двубоі праектаў «Полацкі звяз» і «Эпоха Міхала Клеафаса», майстар-класы па лінаграфіі Змітра Шапавалава і беларускіх фальклорных танцаў гурта «На Таку», курсы «Мова нанова» з Юлія Трацяк, экскурсія па зорным небе Цімоха Авіліна, кінапаказ стужак міжнароднага фестывалю кароткаметражных фільмаў «Cinema Perpetuum Mobile», стужак рэжысёра Алены Ясінскай, тэматычна звязаных з Грушаўкай.

Другі дзень спалучыць праявы сучаснай і традыцыйнай

культуры. Перформансы будуць чаргавацца з фальклорнымі і сучаснымі спевамі Рамана Яраша, Юліі Літвінавай, ПАЦІ і ETNA_BEAT, а старадаўняя музыка ў выкананні ансамбляў «Archi» і «Brevis» – з імпрывізацыямі знакамітых эксперыментатараў Аляксея Варсобы («Port Mone») і Віталія Сямашкі.

Своеасаблівым фонам фестывальнай дзеі стане мастацкая выстава, што разгорнецца непасрэдна каля палаца Рэйтанаў. Удзел у ёй возьмуць самыя разнапланавыя творцы: Алесь Родзін, Анатоль Лабкоўскі, Святлана Бадак, Зміцер Шапавалаў, а таксама сябры суполкі «Абуджэнне» – Яўген

Шунейка, Андрэй Лычкоўскі, Уладзімір Сайко.

У гэтыя дні ў закінутую сядзібу вернецца той культурны віхор, які віраваў там цягам стагоддзяў. На думку аднаго з куратараў фэсту Змітра Юркевіча, грамадская ўвага да гэтага каштоўнага помніка спадчыны можа паспрыць кардынальнай змене яго лёсу – доўгачаканай рэстаўрацыі і пераўтварэнню ў музейны комплекс.

– Спадзяюся, прыйдзе той час, калі Грушаўка будзе функцыянаваць як культуры цэнтр не раз ад разу, а пастаянна, спрыяючы выхаванню патрыятызму нашых грамадзянаў на прыкладзе такога адданага свайму краю нашага земляка, як Тадэвуш Рэйтан, – адзначыў ён.

Запрашаем на фестываль!

Арт-суполка імя Тадэвуша Рэйтана

Жураўліны злёт

На пачатку жніўня на Ганцаўшчыне адбыўся музычна-спартыўны злёт бардаў і караванераў «Жураўліны край – 2016», на які з розных куточкаў Беларусі, і не толькі, збіраюцца прыхільнікі бардаўскай песні. Арганізатары наладзілі для гасцей разнастайныя мерапрыемствы: экскурсіі па святых мясцінах Ганцавіцкага краю, літаратурныя сустрэчы, дзіцячыя атракцыёны, выставы-продажы, у якіх удзельнічалі мясцовыя майстры. Гасцей сустракалі так, каб ім хацелася яшчэ не раз прыехаць сюды.

Супрацоўнікі Ганцавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы таксама не засталіся ў баку ад гэтай падзеі. Для ўдзельнікаў фестывалю была прадстаўленая выстава «Ганцаўшчына літаратурная», на якой экспанаваліся зборнікі, выдадзеныя цэнтральнай раённай бібліятэкай імя В. Праскурава. Цікавымі сталіся выданні «Легенды і паданні Ганцаўшчыны», «Сем цудаў Ганцаўшчыны», «Сакральныя мясціны Ганцаўшчыны», «Бабуліны рэцэпты: традыцыйная кухня Ганцаўшчыны», зборнікі маладых паэтаў Аксаны Карповіч «Я не такая, як усе...», Ніны Таўтын «Сваю я зорку адшукаю», Віталія Янковіча «Совсем я даже не поэт...». Многія пажадалі набыць кніжкі юных творцаў, асабліва пасля таго, як адбылася літаратурная сустрэча. Мерапрыемства было прысвечанае творчасці літаратараў-землякоў, дзе гучалі вершы Міхася Рудкоўскага, Івана Лагвіновіча, урыўкі з нарысаў Васіля Праскурава, песні на матчынай мове. Таксама свае вершы чыталі маладыя творцы, якія толькі спрабуюць свае сілы ў паэзіі.

Асаблівай папулярнасцю карыстаўся падворак «Бабка Мар'я запрашае», арганізаваны раённай і дзіцячай бібліятэкамі. Бабка Мар'я – адна з гераіняў апавесці Якуба Коласа «У палескай глушы», дзе апісваюцца падзеі, калі малады Якуб Колас настаўнічаў у вёсцы Люсіна на Ганцаўшчыне. Чаго толькі не было на гэтым падворку! Хлебасольная бабка Мар'я напекла аладак, наварыла маладой бульбачкі, засаліла гуркоў, нарэзала сальца і частавала духмянай гарбатай на травах, паспрабавалі якую, можна было пазбавіцца людскіх забабонаў, сварлівасці жонкі, цешчыных папрокаў. А на сельніку, напханым рознымі травамі, дазваляла мудрая бабуля пасядзець нежанагтым хлопцам і дзяўчатам, каб у хуткім часе прынялі шлюб. Бабка Мар'я запрасіла і музыкаў у госці. Вакол панавала веселасць – песні, гумар, смех. Задаволенымі засталіся госці, бібліятэкары – таксама.

У межах музычна-спартыўнага злёту бардаў і караванераў «Жураўліны край – 2016» адбылося сапраўднае свята роднага слова, беларускай песні, якое надоўга запомніцца гасцям мерапрыемства.

Таццяна МАЛЯЎКА,
загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу
Ганцавіцкай РЦБС

Выступае Іван Бондар

На падворку «Бабкі Мар'і»

З гісторыі млыноў на Навагрудчыне

(Заканчэнне. Пачатак у № 30)

Цяжка прыходзілася тым вёскам, якія не мелі ў ваколіцах рэк. Жыхарам прыходзілася ездзіць малоць зерне ў суседнія раёны. Але з цягам часу ў калгасах пачалі будавацца млыны з электрычным прывадам.

Напрыклад, млын у вёсцы Сяцевіна быў пабудаваны ў 1968 годзе. Пра яго нам паведаміў былы дырэктар Кашалеўскай школы Яўген Навагран. На той час Яўген Сямёнавіч працаваў партыйным арганізатарам і таксама ўдзельнічаў у будаў-

ніцтве: «Будынак для млына рабіла брыгада будаўнікоў калгаса імя Кутузава. Узначалваў яе жыхар в. Сяцевіна Іван Пісарук. Ён і стаў першым млынаром. На вялікі жаль, ён памёр. Абсталяванне да млына (камяні, вал, коўш) устанавілаў Бойка, жыхар в. Багудзенка. Яго прызвалі «інжынер». Пазней млынарамі там працавалі Мітрафан Поклад, жыхар в. Сяцевіна, Канстацін Савасцюк, жыхар в. Янавічы. У 2015 годзе млын спыніў сваю працу. У 1968 годзе ў

в. Каменка была пабудаваная копія млына в. Сяцевіна. Узначалваў працу той жа «інжынер» Бойка. А першым млынаром стаў Павел Будырка».

Кожны з даследаваных млыноў хоць і страціў гаспадарчае значэнне, але ж мае сваю адметную архітэктурную, сваю гісторыю, усе яны з'яўляюцца часткай таямніцы нараджэння хлеба.

На сённяшні час пажадана захаваць не толькі будыны млыноў, але і іх рэшткі ў выглядзе падмуркаў, развалаў падмуркавых камянёў, жорнаў, плацінаў і іншых слядоў як матэрыяльнае сведчанне гістарычнага мінулага. Асабліва важна гэта ў су-

вязі з рэалізацыяй мерапрыемстваў, скіраваных на стварэнне аграмястэчкаў. Праграма адраджэння і развіцця беларускага сяла прадугледжвае стварэнне ў аграмястэчках сельскіх хатаў рамёстваў, музеяў пад адкрытым небам дзеля захавання і ўзбагачэння нацыянальных і мясцовых звычаяў, абрадаў і фальклору. Калі недзе ацалеў вадзяны млын, то гэта – найлепшы варыянт рэалізацыі такіх ідэяў.

Вадзяныя і ветраныя млыны, якія яшчэ захаваліся, нават калі яны ў паўразбураным стане, з'яўляюцца галоўнымі сведкамі гісторыі. Вадзяны млын разам з запрадамі, мастком, дрэвамі, вадой, што з шумам пераліваецца, стварае жывапісныя і таямнічыя куточки ландшафту. Ветракі, якія хоць і дажываюць свой век, узвышаюцца над палямі велічымі помнікамі мінулым стагоддзям. Помнікамі чалавечай знаходлівасці, увішняй працы, помнікамі старадаўняга ладу жыцця.

Яўгенія КАРАЛЬКО,
настаўніца беларускай мовы і
літаратуры гімназіі № 2,
г. Навагрудак
Фота аўтара

Млын у в. Сяцевіна

Стагоддзі Беларускай Культуры

Почынае з 2016-га

Культурная спадчына полацкіх езуітаў

(Заканчэнне. Пачатак у № 30)

Мінералагічны кабінет быў надзвычай багатым. Дэманстраваліся горныя пароды, руды, глебы, металы, плаціна, золата, срэбра ў самародках, 626 розных паліраваных мармуровых плітак, 9 іклаў мамантаў, 8 скамянелых рыбаў і раслінаў. Мелася калекцыя драўніны з 387 адпаліраваных дошак розных дрэваў і гербарый з 518 раслінаў. Музей меў хімічную лабараторыю, на тых часы добра абсталяваную, дзе можна было плавіць металы. У трохпавярховым галоўным корпусе плошчай 7 180 кв.м быў вестыбюль, злучаны з вялікай параднай сталовай, у якой сцены былі абвешаны карцінамі. Над сталовай месцілася бібліятэка, дзе знаходзілася больш за 40 000 тамоў. Каля ўваходу ў галоўную бібліятэку ў нішы была гіпсавая крыпта, дзе стаялі статуі Божай Маці з немаўляткам і схіленага Ігната Лаёлы, а ўнутры праваруч ад дзвярэй — гадзіннік, леваруч — іртутны барометр.

Пад час вайны 1812 г. полацкія езуіты выказалі антырасійскія настроі, некаторыя студэнты акадэміі ўступілі добраахвотнікамі ў французскае войска. У 1814 г. у Пецяжбургу езуіты актыўна дзейнічалі сярод дваранства, прыцягнулі ў каталіцтва шэраг князёў. Імператару Аляксанд-

ру I паведамлі пра гэта, і 16 снежня 1815 г. было прынятае рашэнне тэрмінова выдаліць езуітаў з Пецяжбурга і выслаць у Полацк, а 13 сакавіка 1820 г. быў выдадзены загад пра іх высяленне за межы Расійскай імперыі.

Перад высылкай у езуіцкім ордэне ў Расіі было 674 чалавекі. У Беларусі езуіты мелі 6 калегіумаў, 10 місіяў, вало-

далі 14 000 сялянаў. Са згаданых шасцісот з лішнім чалавек у полацкай акадэміі было 112, у Пушчы — 37, Пецяжбургу — 26, у аршанскім калегіюме — 19, віцебскім — 16, магілёўскім — 14. Астатнія езуіты былі раскіданы па ўсёй Расіі ў якасці настаўнікаў і губернераў.

Пасля выгнання езуітаў акадэмія была закрытая. У

1822 г. на яе базе была створаная Вышэйшая свецкая вучэльня, узроўню ліцэя, але ўжо без такой колькасці спецыялістаў і навукоўцаў, як раней. У 1830 г. уся маёмасць езуітаў, што знаходзілася ў будынках былой акадэміі, канчаткова перайшла ва ўласнасць дзяржавы.

1 лютага 1830 г. з'явілася інструкцыя аб губернскіх кадэцкіх карпусах і загад аб стварэнні на аснове Полацкай езуіцкай акадэміі кадэцкага корпуса. Была прызначаная камісія па перабудове акадэміі, і пасля рэканструкцыі пабудоваў 25 чэрвеня 1835 г. быў адкрыты Полацкі кадэцкі корпус, што праіснаваў да жніўня 1914 г.

У маі 1830 г. для разбору бібліятэкі, музеяў, кабінетаў і іншых каштоўнасцяў акадэміі была прысланая камісія. У бібліятэцы з колішніх 40 000 тамоў засталася толькі 23 551 кніга (з іх поўных збораў твораў — 19 572, няпоўных — 3 973 тамы). Камісія накіравала ў Імператарскую публічную бібліятэку 389 тамоў рэдкіх выданняў старажытных і пазнейшых пісьменнікаў, у Пецяжбургскі ўніверсітэт — 6 260 тамоў, у галоўную ўправу духоўных справаў — 3 056 тамоў, у рыма-каталіцкую акадэмію і семінарыю — 8 644 тамы, у Маскоўскі ўніверсітэт — 454 тамы, у Бе-

ларускую (Віцебскую) гімназію — 2 616 тамоў. Полацкаму кадэцкаму корпусу былі пакінутыя 1 149 тамоў і, акрамя таго, 549 тамоў на польскай мове. Фізічны кабінет быў падзелены наступным чынам: усе вучэбныя прылады пакінутыя корпусу, астатнія перададзенае ў Пецяжбургскі ўніверсітэт. Корпусу застаўся тэлескоп Доланда. Карцінная галерэя з 67 карцінаў, калекцыя малюнкаў — 2 091 экзэмпляр, тры шпыткі па вайскавай архітэктурцы, усе рарытэты музея накіраваныя ў Пецяжбург. У 1833 г. абсталяванне друкарні езуітаў было перададзенае ў Кіеў.

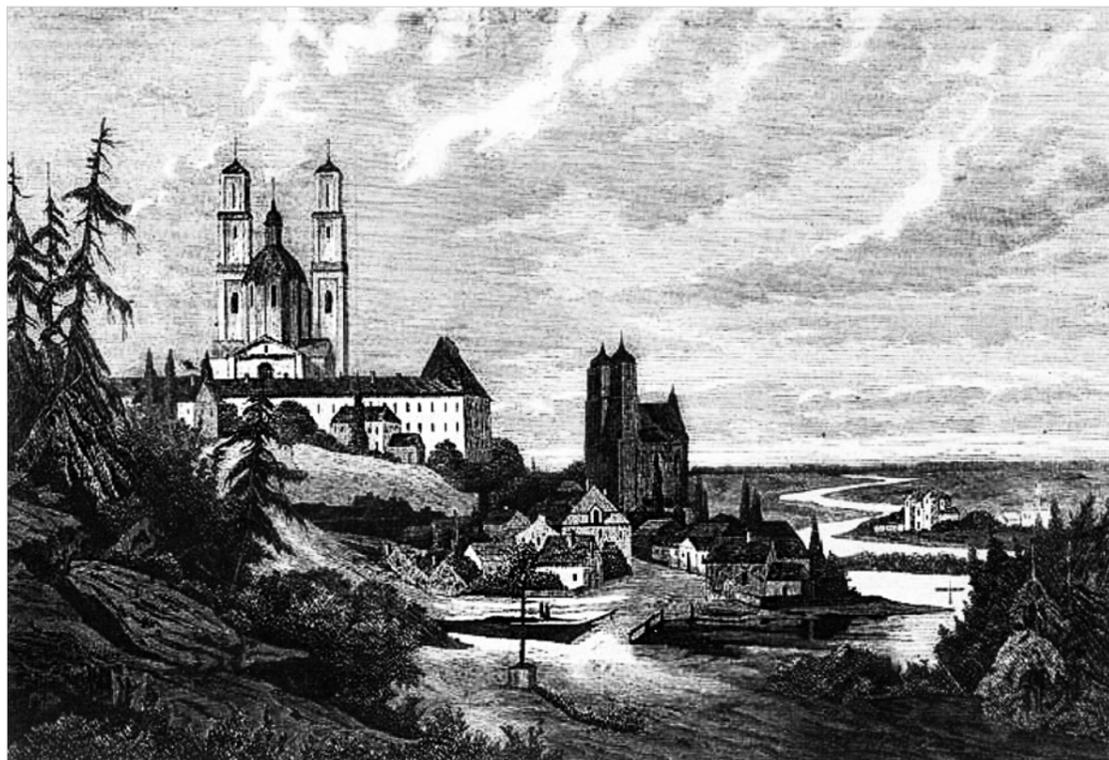
Пасля паўстання 1831 г. былі ліквідаваныя ўсе каталіцкія кляштары і навучальныя ўстановы, таму што яны, як лічылася, служылі апорнымі пунктамі падрыхтоўкі паўстання. Пачалася палітыка русіфікацыі Заходняга краю (так называлі Беларусь, Літву і частку Украіны, якія адышлі да Расіі). У выніку гэтай палітыкі ў Полацку былі закрытыя ўсе каталіцкія навучальныя ўстановы пры кляштарных будынкаў і касцёлаў былі зруйнаваныя.

Касцёл Ускладання чыстых шатаў Найсвяцейшае Багародзіцы пасля выгнання езуітаў перайшоў да піяраў, а пасля, у 1831 г., — у валоданне дамініканцаў. 5 лютага 1833 г. паводле рашэння ўрада ён быў перададзены праваслаўнай царкве і стаў называцца Мікалаеўскім саборам у гонар імператара Мікалая I. Храм зведаў вялікія пераборкі. Частка абразоў была пакінутая ў саборы, большая частка была накіраваная ў Варшаву і перададзенае грэка-каталіцкім цэрквам. Іншыя рэчы, не прададзеныя ў Полацку, прадаваліся ў Варшаве. Арган ў 1834 г. быў перададзены касцёлу Віленскай медыка-хірургічнай акадэміі, а пасля яе ліквідацыі быў усталяваны ў касцёле Св. Яна. У 1964 г. па рашэнні гарсавета Полацка Мікалаеўскі сабор быў узарваны, а ў 1965 — 1967 гг. былі зруйнаваныя будынкі акадэміі і кадэцкага корпуса, гаспадарчыя пабудовы ўздоўж замкавага праезду. З 2005 г. пасля рэстаўрацыі ўцалелых будынкаў езуіцкай акадэміі і кадэцкага корпуса ў іх размяшчаецца Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт.

Езуіты прынеслі ў Беларусь высокі стандарт еўрапейскай адукацыі таго часу. Яны сваім калегіумам уразілі Кацярыну II і князя Пацёмкіна, пад іх уплыў трапіў і спадкаемца прастола Павел I. Пад час наведвання калегіума Аляксандр I быў уражаны пабудовамі, парадкам, навукоўцамі і багаццем абсталявання, пасля чаго быў падпісаны загад аб ператварэнні калегіума ў акадэмію.

У Полацку ж і сёння жыве легенда аб скарге, схаваным езуітамі, які да гэтага часу нікому не папшчасціла знайсці.

Падрыхтаваў
Уладзімір ЦЯЛЕЖНИКАЎ
на аснове матэрыялаў
Івана Дэйніса
«Полацкая даўніна»

«Кніжная спадчына Францыска Скарыны» з'явілася ў дзвюх бібліятэках Амерыкі

Сёлетня 11 і 12 жніўня дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі наведаў дзве найбуйнейшыя бібліятэкі ЗША — Бібліятэку Кангрэса і Нью-Ёркскую публічную бібліятэку.

У межах візіту, які адбыўся пры падтрымцы пасольства Злучаных Штатаў Амерыкі ў Рэспубліцы Беларусь, прайшла прэзентацыя і перадача ў дар Бібліятэцы Кангрэса і Нью-Ёрскай публічнай бібліятэцы камплектаў факсімільнага выдання «Кніжная спадчына Францыска Скарыны». Візіт прымеркаваны да 500-годдзя беларускага і ўсходнеславянскага кнігадрукавання і скіраваны на пашырэнне беларуска-амерыканскіх культурных сувязяў, а

таксама на распаўсюджванне інфармацыі пра культуру Беларусі ў бібліятэчным асяродку ЗША.

У наступным годзе спюніцца пяцьсот гадоў з часу пачатку ўсходнеславянскага кнігадрукавання. Нацыянальная бібліятэка Беларусі таксама не засталася ў баку ад падрыхтоўкі да гэтай падзеі: у 2013 годзе яна ініцыявала агульнанацыянальны праект па факсімільным перавыданні кніжнай спадчыны Францыска Скарыны. Праз год пачыліся свет пяць першых тамоў выдання. Цяпер камплект «Кніжнай спадчыны Францыска Скарыны» ўключае адзінаццаць тамоў. Пасля выхаду асобнікі выдання перадаюцца ў навуковыя, культурныя, грамадскія арга-

нізацыі Беларусі і замежных краінаў. Першыя наклады ўжо перададзеныя ў бібліятэкі Вялікабрытаніі, Латвіі, Літвы, Польшчы, Расіі і Чэхіі.

Шматтомнае факсімільнае выданне змяшчае кнігі, надрукаваныя Францыскам Скарынам у Празе (1517 — 1519 гг.) і ў Вільні (1522 — 1525 гг.). У яго аснове — электронныя копіі кнігаў першадрукара, што захаваліся да нашага часу і знаходзяцца ў бібліятэках і музеях Беларусі, Расіі, Украіны, Германіі і іншых краінаў. Выданне дапоўненае каментарыямі навукоўцаў, а таксама перакладамі прадмоваў і пасляслоўяў Францыска Скарыны на сучасную беларускую, рускую і англійскую мовы.

Паводле інфармацыі арганізатараў

У гэтым артыкуле абагульняюцца дадзеныя, якія сведчаць пра дахрысціянскія вераванні нашых продкаў, што захаваліся ў выглядзе старажытных тапанімічных назваў. Збор узгаданых звестак патрабаваў шмат часу. Каб больш-менш дэтальна даследаваць старажытныя тапонімы на тэрыторыі ўсяго Асіповіцкага раёна, спатрэбілася каля дваццаці гадоў.

Язычніцкія бажніцы

У вёсцы Журавец (Ясенскі сельсавет) існуе легенда, што ў даўнія часы каля вёскі ляжаў камень-следавік, на якім людзі высеклі сляды зайца, лісы, ваўка і мядзведзя. Паводле іншай версіі той жа легенды гэты камень быў мяккім, і звяры прыходзілі да яго з адмысловай мэтай пакінуць свае «аўтографы». Гэтак жа ў Жураўцы ёсць і крыніца.

Спалучэнне каменя-следавіка і крыніцы – надзейная прыкмета язычніцкага свяцілішча. Больш за тое, можна выказаць здагадку, што сляды высечаныя яшчэ людзьмі каменнага веку. Звяры тады лічыліся адначасна як аб'ектамі палявання, так і аб'ектамі глыбокай пашаны. Каб паляванне было ўдалым, звер паграбавалася «заваражыць». Для гэтага спецыялістамі варажбы – шаманамі ці чарадзеямі – пасля выканання ўсялякіх містычных таемстваў і цырымоніяў пратыкалася ці шкура жывёлы, развешаная на калах так, каб было падобна на рэальнага звера, ці выява яго, напрыклад, намалёваная на сцяне пячоры. На крайні выпадак падыходзілі і сляды. (Дарэчы, «выманне слядоў» пазней перарасло ў традыцыю, якая доўга захоўвалася і пасля прыняцця хрысціянства.)

Другое такое месца на тэрыторыі Асіповіцкага раёна – лясное ўрочышча Прошча пад Карытным. Там ёсць чыстая крыніца. Над ёй у старадаўнія часы была пабудаваная капліца, а потым – царква Параскевы Пятніцы (у наш час адноўленая як царква Нараджэння Багародзіцы). «Прошча» ад слова «прасіць». Але варта заўважыць, што хрысціянская рэлігія зусім не патрабуе забівацца ў лясную неруш для таго, каб папрасіць чаго-небудзь у Бога. А вось язычнікі, якія абагулялі стыхійныя сілы прыроды, якраз і імкнуліся ўладкоўваць свяцілішчы бліжэй да сваіх багоў. Мяркуючы па святой, якой была прысвечаная царква, і ў язычніцкія часы апекуном крыніцы была нейкая жаночая боскасць – напрыклад, Мара ці Цётка, бо хрысціянскія традыцыі прысвячэнні пераймаюць ад старажытных культураў. Дарэчы, урочышча з сучаснай назвай Прашчаха існуе ў тым жа Карытным сельсавеце, прыкладна за 4 км ад зніклі вёскі Мяжное ў накірунку на Тарасавічы.

Трэцяя язычніцкая бажніца знаходзілася каля Вялікай і Малой Гарожы. Вось што піша з гэтай нагоды першы асіповіцкі краязнаўца А. Немцаў: «За паўкіламетра ад вёскі

санях гаворыцца, што ў позні перыяд на гэтым гарадзішчы ніхто не жыў, але яго валы ўмацоўваліся рэгулярна.

Жужлянскае гарадзішча гэтак жа, верагодна, магло быць язычніцкай бажніцай. У старых дакументах назва рэчкі Жужлянка пішацца як «Жыжлянка» ці «Жыжалінка». А ад Жыжлянка недалёка і да Жыжале – бога падземнага агню, падобнага

рамёстваў, бог-«пралетарый» Жыжаль куде пад зямлёй зброю, каб скінуць Перуна з неба. Разыдзецца Жыжаль – чакай тады засухі і пажараў у лясках і на тарфяніках.

Паразважаўшы пра Жыжале, які жыве на Жужлянцы (А. Немцаў узгадвае з Жужлянкай і Лысую гару), трэба памянуць і Жыценя, які жыве на Жыцінцы – рэчцы недалёка ад

недалёка ад вёскі Карытнае. «Лысай гарой» завуць узвышша над Бярэзінай каля спусцелай цяпер вёскі Карма; на сярэдзіне лясной дарогі паміж вёскамі Слабада і Усціж таксама ёсць Лысая гара. «Лысай гарой» звалася раней пясчанае поле каля ўрочышча Рэманцёр – цяпер там лецішчы. Упершыню гэтае ўрочышча згаданае ў Немцава, ён прывязаў яго да Жужлянкі.

Тую ж назву ў XIX ст. мела ўрочышча Стараселле, размешчанае праз раку ад Радзічаў.

Колеравыя тапонімы

Так званыя «колеравыя» тапонімы («белы», «чорны», «чырвоны», «сіні») у старажытнасці былі рэлігійнымі знакамі. Кожны колер меў пэўны містычны сэнс, злучаны са славянскім пантэонам багоў.

Словам «белы», напрыклад, характарызаваўся бог Сварог, які да Перуна паважна сядзеў на версе славянскага Алімпа.

Прыклады «белых» назваў у Асіповіцкім раёне:

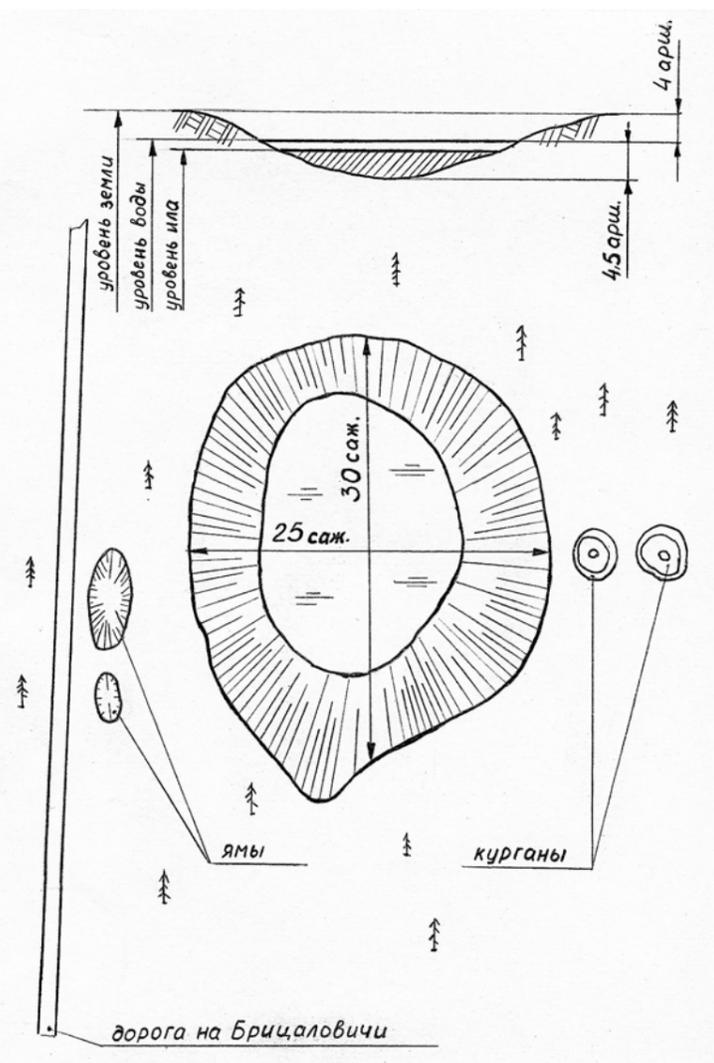
1. Белае балота паміж вёскай Брыцалавічы і аднайменным чыгуначным прыпынкам.
2. Урочышча Белае знаходзіцца на беразе рэчкі Каменка прыкладна за 2 кіламетры ад вёскі Цэзарава (Градзянскі сельсавет).
3. Урочышча Белая лужа на поле каля вёскі Лука, на правым беразе вадзіцы Пцічы. Курганы каля вёскі Ясень знаходзяцца ва ўрочышча з такой жа назвай.
4. Урочышча Белы крыж ляжыць на лясной дарозе з Прошчы ў пасёлак Татарка.
5. Прыкладна за 2,5 – 3 кіламетры на паўднёвы захад ад вёскі Старое Сяло Карытнянскага сельсавета, на правым беразе канавы Карчанка, знаходзіцца ўрочышча Белае – да Другой сусветнай вайны там было сяло Белае.

Для апісання ваярскага бога славянаў Перуна даўней ужываліся эпітэты «красны» (чырвоны) ці «залаты». У самых старажытных летапісах гаворыцца, што ў той статуі Перуна, што стаяла некалі пасярод Кіева, былі залатыя вусы. У нашым раёне, без сумнення, Перуна прыналежаў той «залаты вазок» (дакладней – баявая калясніца), якую так старанна і беспаспяхова шукалі калгаснікі ў курганах каля Усціжа. Усціжскі курганны могільнік – найбуйнейшы на тэрыторыі Асіповіцкага раёна – складаецца з трох ці чатырох групаў насыпаў; усяго там было больш за сотню курганоў, якія на працягу XX ст. былі амаль цалкам знішчаныя.

Такі ж «залаты вазок» утапіла, на думку мясцовых жыхароў, каля Зборска царыца Кацярына.

Юрый КЛЕВАНЕЦ, Алег ВАРНЯНСКИ

Містычныя тапонімы нашага краю

Святое возера каля в. Малая Гарожа на мал. Алеся Немцава

Малая Гарожа ёсць возера Святое, мясцовыя жыхары кажуць, што там некалі быў храм, які пасля пайшоў пад ваду». Паданняў пра падобныя «найсвятыя грады Кіцежы» па ўсёй зямлі, якая ўваходзіла ў Кіеўскую Русь, вельмі шмат. Але рэч у тым, што правальвацца і тануць святым месцам некалі не па-хрысціянску, бо пад зямлёй ці пад вадой у хрысціянскім светапоглядзе жывуць адныя чэрці. Правальвацца могуць толькі язычніцкія святыні, што сталі раптоўна «д'ябальскімі» бажніцамі.

Месца, якое даследчыкі называюць гарадзішчам Лапічы, таксама, найхутчэй, было культавым збудаваннем, бо ва ўсіх апі-

да грэчаскага Гефеста. Паводле славянскіх паданняў, апякун

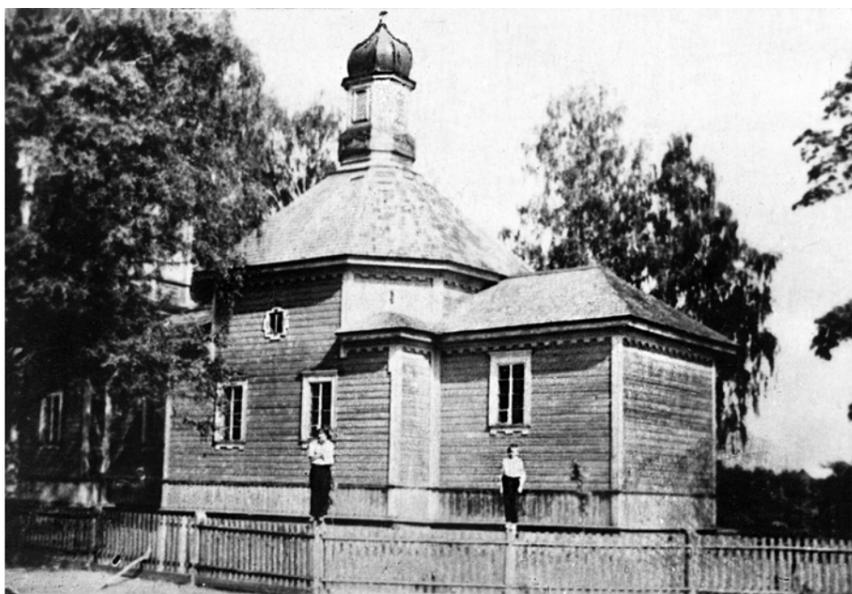
Ліпеня. Жыценя – бог сялянскі, земляробскі, як і накіравана селяніну, «памяркоўны». Ён ні з кім не ваюе, але затое вельмі не любіць гультаёў і стварае ім розныя перашкоды. Побач з Жыцінкай – курганны могільнік Няччо, а таксама курганы ва ўрочышчы Буда. Адзін з дакументаў XVII ст. паказвае на Жыціне паселішча, «дзе звечное сяло Жыцінское седело».

«Вярхоўны галоўнакамандуючы» славянскага пантэона, Пярун, жыў некалі на Перуновай гары (ці Пярынавай; для параўнання: урочышча Перынь каля Вялікага Ноўгарада) недалёка ад Каўгараў і Радзічаў. У мясцовых жыхароў ёсць тлумачэнне, чаму гара – Перунова, праўда, яго нельга прывесці ў газетным артыкуле. Недалёка ад Пярынавай гары, ужо ў Старадарожскім раёне, знаходзіцца Лысая гара і ўрочышча Старобін. Спынімся падрабязней на Лысай гары.

Лысая гара

«Лысай гарой» у народзе завуць месцы, звязаныя з вядзьмарствам і «нячыстымі сіламі». У такіх месцах вядзьмаркі збіраюцца на «шабаш». Людзі гэтыя месцы імкнуліся абыходзіць бокам, асабліва ў цёмны час. Праз Лысую гару ніколі не будзе праходзіць дарога.

У Асіповіцкім раёне выяўлена 7 месцаў з такой назвай: каля вёскі Лука; каля вёскі Слопішча, на левым беразе Пцічы;

Зборская царква, каля якой царыца Кацярына ўтапіла «залаты вазок»

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Страчаная спадчына

Аляксандраўка – гэта вёска з цяжкім лёсам, якая знаходзілася на тэрыторыі Кармянскага раёна былога Струменскага сельсавета. Яна была заснаваная ў канцы XIX стагоддзя вольнымі сялянамі з Міншчыны. Махавік ста-лінскіх рэпрэсіяў фактычна знішчыў амаль усю вёску і тутэйшых вясцоўцаў, якія славіліся на ўсю Кармяншчыну сваёй працавітасцю і заможнасцю.

У 1880-х гадах малады пан Аляксандр Бачкоў танна распрадаваў усім ахвотнікам зямлю, якую ён атрымаў у спадчыну ад багатай цёткі. Прачытаўшы аб'яву Бачкова, надрукаваную ў мінскай газеце, сям'я Селязнёвых адправілася ў далёкі шлях. Яны набылі ў пана 120 гектараў зямлі, на якой, галоўным чынам, сталі шматвяковы лес. Мноства сіл і гадоў спатрэбілася ім, каб павыкарчоўваць дрэвы і падрыхтаваць зямлю пад ураджайныя палі. Куплялі зямлю і сяляне суседніх вёсак – Струменя, Маленіка, Курганіцы...

У гонар добрага пана і назвалі вёску Аляксандраўкай. Адзін з заснавальнікаў, з прозвішчам Сазон, стаў ініцыятарам будаўніцтва мясцовай сельскай царквы. Лад і побыт аддаленай пасожскай вёскі не быў парушаны нават прыходам савецкай улады. Ён нічым не адрозніваўся ад дарэвалюцыйнага аж да самага гвалтоўна-

нага пералому сялянскага жыцця.

Да пачатку 1930-х гадоў у вёсцы налічвалася звыш дваццаці двароў. Тут жылі сем'і Стукачовых, Хадановічаў, Рудкоўскіх, Капшае-

вых, Сяліцкіх, Савельевых і іншых. Аднак у 1932 годзе хваля калектывізацыі дакацілася і да глухіх ускраінаў Кармяншчыны – у Аляксандраўцы і суседніх Малашках утварыліся два калгасы. Іх узначалілі сваякі Селязнёвых – Зміцер Капшаеў і Яўхім Караткевіч.

Пра гэты час успамінае адзін з першых арганізатараў калгаснага будаўніцтва ў Кармянскім раёне, былы старшыня калгаса «Непераможны» Я. Караткевіч: «Па-

хатах тых, хто не прызнаваў новага ладу і не пайшоў у калгас, пракаціліся першыя арышты. У іх ліку апынулася сям'я Карпа Сазонавіча Селязнёва. Вечар 9 кастрычніка пачынаўся звычайна, пасля цяжкага працоўнага дня жонка Пелагея клала спаць шасцігадовага Лёню і яшчэ меншых дзяцей Надзею і Жэню. Раптам пачуўся гучны грукат у дзверы.

– Адчыняй, савецкая ўлада прыйшла! – раздаўся знаёмы голас члена мясцовага сельсавета Васіля Агеенкі з Маленіка.

прапаганду праводзіў! – перабіў яго Агеенка.

Толькі праз год прыйшоў ліст, з якога шматдзетная сям'я даведлася, што іх бацька асуджаны і адпраўлены ў Мурманск, на будаўніцтва канала. У 1933 годзе, калі ў краіне настаў голад, мясцовая надзвычайная камісія канфіскавала ў Селязнёвых хату, хлеб, гумно, вельку, карову, свіней і нават курэй, пакінуўшы сям'ю пачаць галоднай смерцю пад голым небам. Таксама калгас забраў 30 гектараў зямлі, якая належала Селязнёвым.

Яўхім Аляксандравіч таксама ўспамінаў, што амаль кожны дзень і ноч у вёсцы было неспакойна: кагосьці раскулачалі, кагосьці везлі без тлумачэння ў невядомым накірунку. У той страшны год было раскулачана больш дванаццаці двароў. Патрапіў пад прэс тэрору і старшыня калгаса З. Капшаеў, які з жонкай і маленькай дачкой быў этапаваны ў Казахстан. Пад Архангельск на лесанарыхтоўкі была адпраўленая сям'я з чатырох чалавек сельскага настаўніка Івана Селязнёва.

«Стваралася ўражанне, – казаў ветэран Вялікай Айчыннай вайны і працы Фёдар Сяргеевіч Сяліцкі, камсамалец і відавочнік тых падзеяў, – што гэта быў спланаваны напад на Аляксандраўку, бо ніводная іншая вёска ў раёне так не пакутавала пад час рэпрэсіяў».

Фашысцка-нямецкая акупацыя Кармяншчыны дэваршыла знішчэнне вёскі: у 1945 годзе ў ёй налічвалася ўсяго тры двары, а ў пачатку 1960-х гадоў Аляксандраўка знікла назаўсёды...

Яўген СЕМЯНКОЎ,
навуковы супрацоўнік
Кармянскага раённага
метарыяльнага музея
П.М. Лепяшынскага

Зніклая вёска Пасожжа

Калі Карп Сазонавіч адчыніў дзверы, услед за Агеенкам у хату зайшоў міліцыянер Кармянскага НКУС Грынкевіч з Сапажкоў.

– Збірайся, Селязнёў! Начальнік аддзела Пацеенка загадаў арыштаваць цябе і даставіць у Карму! – сказаў Грынкевіч і паклаў руку на кабуру.

– Па якім праве? – запратэставаў гаспадар хаты.

– Пытанні будзеш задаваць потым. Там разбяруцца, якую ты тут антысавецкую

Празнаўшы, што ў Струмень прыехалі ўпаўнаважаныя з ЦК КПБ, Яўхім прыбег да сястры і параіў ёй ісці прасіць злітавацца. На шчасце, кіраўнік групы Валодзін пашкадаваў дзяцей Пелагеі Адамаўны і распарадзіўся, каб мясцовая ўлада вярнула хату сям'і».

Селязнёвы, як і многія ахвяры жорсткай талінскай сельскагаспадарчай рэформы, былі рэабілітаваныя ў поўным складзе ў 1989 годзе.

Эту малітву ўсё казала баба: «Дзеці, вазьміця і прагаварыця – сёдни Спас, дак ету малітву».

[На Спаса дзетак хрысцяць?] Гасподзь Бог, ета Гогаль усё казаў, у іх там, фамілія – Гогаль была, дак гаворы (баба Алёна): «Дзеткі мае някрышчаныя, усё раўно, я на кладзе іх клала, адзін паўз адзін». Дац ён гаворы: «Гасподзь на Спаса яблочки свеця і дзетак крысця. І чыя матка да Спаса яблочки есць, тому палавіначку Бог даець. А чыя матка не есць, тому цэлае яблочки». І вот баба колькі жыла, нікада да Спаса дажэ ў рот не брала. Матка здзеляла кампоту, яблочки на крыша да гаворы: «Вон, падсаладзіця да ешця!» А баба ня будзя. «Баба, ну, еш! Ета ж варэныя». – «Усё раўно, тут яблочки ё. Штоб маім дзеткам давалі цэлае. А то будучь мае дзеткі завідаваць. А ў мяне іх сем – чэцвёра нежывых нарадзілася да трое жывых памерла. І Маша, у мяне сястра, Віцька ў яе памёр, і яна і ціпер, ішчэ ж маладая, первы Віцька быў, да памёр, і яна нікада ня есць яблочки. Ігрушы, дак можна есць, дак яна ігрушы еслі... а яблочки яна ня ела, гаворы: «Не. Усім дзеткам Гасподзь Бог на Спаса будзя яблочки дзяліць, а майму палавіначку толькі. Дац будзя Віцька хадзіць да плакаць, казаць: «А палавіначку матка з'ела да Спаса». І ў Томкі Лідка памёрла. Яе не хрысцілі, ні што. Баба калісь і кажа: «Мая ўнучка, яе Гасподзь на Спаса пахрысця».

Нармальныя дзетачкі, – кажа, – нармальныя, я іх не закапывала так, а грабочык дзелалі, дзед здзеляла, і панясу на кладзе. Ета божыя, даў мне Бог, і палажу... На канаві не клала, а клала, там месца заняла і клала».

[На канаве каго кладуць?] Кажуць, някрышчаныя дзяцей на канаві нада класць, штоб з хрышчанымі не быў. А баба мне і кажа, што Мацерь Божая кала рэчкі хадзіла і ўсіх дзетак хрысціла і Бога прасіла... На Спаса, як яблочки свецяць.

Запісаў Тенадзь ЛАПЦІН

(Друкуецца паводле кнігі «Варвара Грэцкая як з'ява беларускай народнай культуры»)

Макавей

Баба мак, цвяты, моркву хадзіла свяціць. Ішчо помню, як цэрквя была да вайны, дак яна хадзіла. А тады пры немцах, дак хадзіла... Свяціла Іванава матка, іё пападзёй звалі, дак хадзілі к ім, яна свяціла... На Макаўя. (Распавядаецца аб падзеях, якія адбываліся ў доме, дзе знаходзіцца «Ікона «Свяча»»).

Спас

На Спаса і мёд, і ўсякія фрукты. Вот іе і завуць Спасаўка-ласаўка. Асобенна мёд купляць, яблочки, у каго яблочки німа.

Баба велька... Колькі пражыла, гаворы: «Я яблочки... Колькі пражыла, гаворы: «Я яблочки... Свяціла Іванава матка, іё пападзёй звалі, дак хадзілі к ім, яна свяціла... На Макаўя. (Распавядаецца аб падзеях, якія адбываліся ў доме, дзе знаходзіцца «Ікона «Свяча»»).

дзеткам, што ўкушу, па таком скрылечку будзя даваць. Дзеткі маі будучь плакаць, а чужыя будучь есць».

* У гэтым выпадку Варвара Аляксандраўна мае на ўвазе дамы, дзе знаходзіліся іконы «Свечы». У гэтых дамах, там, дзе ў вёсках не было храмаў, адбываліся некаторыя таінствы і абрады.

Спаскае крашчэнне Дзетак

На Спаса Мацерь Божая каля рэчкі хадзіла,

Неакрышчаных дзетак за ручкі вадзіла. Божья Мацерь к рэчкі падхадзіла І Госпада Бога прасіла:

«Нада нам у чыстай рэчыцы Дзетак пахрысціці ў вадзіцы». Гасподзь на Спаса яблочки свяціў, Някрышчаных дзетак у рэчкі хрысціў. Учыстаю рэчку ўкунаў І цёплым ветрам абціраў, Урайскі сад дзетак прывадзіў, Свечаныя яблочки ўсем дзяліў, Спасаўскім мёдам працашчаў, Божыя праскуркі ўсем даваў І на галоўкі крэсцікі адзяваў.

Дзе варта пабываць

20 жніўня з 13:00 да 15:00 у Дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту пройдзе свята ўраджаю «Жыцень».

Жыцень – старажытнабеларускае боства ўрадлівасці і восені. З вобразаў Жыценья звязанае такое свята, як «Жніво», а таксама традыцыйны земляробчы жніўны абрад «Завіванне барады».

Жніво – свята, якое падводзіла вынік усёй працы селяніна, складалася з трох паслядоўных этапаў: «закынкі», «жніво» і «дажынкі». Усе абрадавыя дзеянні былі накіраваныя на забеспячэнне добрага ўраджаю, таму «Жніво» было адным з самых адказных перыядаў у жыцці земляроба. На свяце ўраджаю кожны зможа далучыцца да сапраўднага жніўнага абраду.

У праграме свята ўраджаю «Жыцень»:

- традыцыйныя жніўныя песні і жывая інструментальная музыка;
- майстар-клас па пляценні вяскоў з каласоў;
- танцавальна-гульнявая праграма для дзяцей і дарослых «Танчым разам»;
- майстар-клас па ўборцы каласоў з поля;
- кірмаш;
- выстава «Прылады працы для ўборкі і апрацоўкі ўраджаю».

Удзельнікі свята: фальклорныя гурты «Вяснянка» і «Жывы карчмар».

За дадатковую плату: вырабы майстроў народнай творчасці; беларускія стравы ў карчме (па папярэдняй дамоў); катанне на кані.

Падрабязная інфармацыя на сайце www.etna.by.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Жнівень

27 – Падгайскі Анатоль Сяргеевіч (1946, Нясвіжскі р-н – 1982), спявак, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

27 – Палачанін Фёдар Антонавіч (1951, Докшыцкі р-н), драматург, лаўрэат Рэспубліканскай літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» (2011), літаратурнай прэміі У. Караткевіча (2008), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2015) – 65 гадоў з дня нараджэння.

28 – Бураўкін Генадзь Мікалаевіч (1936, Расонскі р-н – 2014), паэт, перакладчык, дзяржаўны дзеяч Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1972), Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1980) – 80 гадоў з дня нараджэння.

28 – Майсеенка Яўсей Яўсеевіч (1916, Буда-Кашалёўскі р-н – 1988), жывапісец, графік, педагог, народны мастак СССР, акадэмік АМ СССР, Ленінскай прэміі (1974), Дзяржаўнай прэміі СССР (1983), Герой Сацыялістычнай Працы (1986) – 100 гадоў з дня нараджэння.

29 – Дзятлаўскі дзяржаўны гісторыка-краязнаўчы музей (Дзятлава; 1966) – 50 гадоў з часу заснавання.

29 – Снядэцкі Ян (1756, Польшча – 1830), польскі і расійскі вучоны-астраном, матэматык, філосаф-асветнік, дырэктар Віленскай астранамічнай абсерваторыі (1806 – 1825), рэктар Віленскага ўніверсітэта (1806 – 1815), член-карэспандэнт Пецярбургскай АН – 260 гадоў з дня нараджэння.

29 – Улашчанка Леанід Аляксандравіч (1941, Украіна), акцёр, заслужаны артыст Беларусі, аўтар трох зборнікаў казак для дзяцей – 75 гадоў з дня нараджэння.

30 – Любамудраў Павел Канстанцінавіч (1916, Расія – 1984), графік, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

30 – Хоцімскі гісторыка-краязнаўчы музей (Хоцімск, 1996) – 20 гадоў з часу заснавання.

31 – Браварская Зінаіда Іванаўна (1916, Украіна – 2005), актрыса, рэжысёр, педагог, народная артыстка Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

Таленты Столінскай зямлі

Тым разам мой шлях пралёг па Брэсцкая вобласці – праз вёскі Малешаў, Адвержыцы, радзіму вядомага фалькларыста Васіля Ліцьвінкі вёску Верхні Церабяжоў, праз Давыд-Гарадок і раённы цэнтр Столін.

Там і адбылося маё знаёмства з сям'ёй Калаур: бацькамі Дзмітрыем і Анжэлай, сынам Максімам, дочкамі Марыяй і Веранікай. Кожны з гэтай музычна-спеўнай сям'і таленавіты. Яны пераймаюць ад старэйшых людзей звычай свайго краю: бабуля Надзея і дзядуля Васіль вучаць унукаў любіць родны куточак, яго традыцыі і гісторыю. І гэтая навука не была дарэмнай: у дзяцінстве маленькі Максім любіў танчыць, трымаючыся за падол бабулінай спадніцы, а цяпер хлопец вучыцца на кафедры рэжысуры абрадаў і святаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Універсітэт стаў для яго такім жа родным, як і бабуліна хата, дзе ладзіліся вячоркі, дзе хлопец атрымаў урокі любові да роднага краю. Вось Максім і хоча навучыцца ствараць святы не толькі для сваіх родных, але і для землякоў-столінцаў.

Мікола КОТАЎ, пазаштатны карэспандэнт
Фота Аляксандра КУЛІКОВА

Язэп ПУШЧА

На возеры

На возера вечар зялёны
Пад сонцам ідзе залатым;
Таполі, і ліпы, і клёны
У парку шумяць маладым.

На возеры лодкі-маторкі
І вёсел вясёлы усплеск;
Ўсміхнуліся першыя зоркі,
І вечар расінкі растрас.

А месяц рассыпаўся срэбрам
І свеціць з блакітнай гары;
На выспах – бярозкі, і вербы,
І песні вячэрняй зары.

Тут вербы схіляюцца нізка,
Калі ім паклоніцца госць.
Спявае на возеры Мінскім
Мая і твая маладосць.

Адказы на крыжаванку, зmeshчаную ў № 30

Уздоўж: 1. Вінаград.
4. Мілачка. 9. Шарбет. 10. Су-
ніцы. 11. Абмазка. 16. Корч.
17. Агрэст. 18. Гразі. 22. Ад-
кос. 23. Буякі. 24. Букет.
25. Бяседа. 28. Уцёс. 30. Рабін-
ка. 32. Шпанка. 34. Начнік.
36. Графіня. 37. Костачка.

Упоперак: 1. Вішняк.
2. Нар. 3. Рута. 5. Ліса. 6. Ксі.
7. Аташэ. 8. Мыслі. 12. Бог.
13. Кут. 14. Трускалкі. 15. Кас-
цяніцы. 18. Грыбкі. 19. Мус-
кат. 20. Сад. 21. Гід. 24. Боршч.
25. Бра. 26. Сліва. 27. Док.
29. Смюва. 30. Ралі. 31. Аніс.
33. Акр. 35. Ноч.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАВІЛЬЁН (франц. pavillon ад лац. *pavilio* шадэр) – 1) невялікая лёгкая пабудова, што завывчай стаіць асобна ў парку; адзін з відаў малых формаў у архітэктуры. Вядомая са старажытнасці. Шматлікія храмавыя і палацавыя будынкi Усходу мелі характар павільёна. У Заходняй Еўропе (у XVII – XVIII стст.) і Расіі (у XVIII – 1-й чвэрці XIX ст.) стаў неад'емнай часткай палацава-паркавага ансамбля. На тэрыторыі Беларусі павільён пашыраны ў пейзажных парках XVIII – XIX стст. (Залеская сядзіба ў Смаргонскім р-не, Гомельскі парк, Столінская сядзіба «Манькавічы» і інш.). Пашыраны ў сучасным садова-паркавым мастацтве. Павільёны гарманічна ўпісваюцца ў ландшафт паркаў культуры і адпачынку (павільён летняяга кафэ ў Цэнтральным дзіцячым парку ў Мінску). 2) Частка вялікага будынка (звычайна палацавага тыпу), часцей квадратная або шматвугольная ў плане, з самастойным дахам. Пашыраны ў архітэктуры стыляў класіцызму і ампір (павільёны ў Гомельскім палацы, Сноўскім палацы ды

інш.). 3) Пастаянная або часовая крытая пабудова аблегчанага тыпу для выставачнай экспазіцыі, гандлю ды інш. Выставачныя павільёны вядомыя з XIX ст., калі арганізоўвалі буйныя міжнародныя выстаўкі («Хрустальны палац» на Сусветнай выстаўцы 1851 г. у Лондане, павільён выстаўкі 1896 г. у Ніжнім Ноўгарадзе). У будаўніцтве сучасных выставачных павільёнаў выкарыстоўваюцца прагрэсіўныя будаўнічыя матэрыялы і канструкцыі, што даюць магчымасць перакрываць вялікую прастору залаў (павільёны «Нацыянальны выставачны цэнтр

«БелЭкспо»», Выставачны павільён па пр. Пераможцаў у Мінску). 4) Тэатральная дэкарацыя на рамах, што паказвае інтэр'ер дома, палаца, хаты, замка і інш. 5) Памяшканне кінастудыі для здымкі або гуказапісу (напрыклад, павільён кінастудыі). Кінастудыя «Беларусьфільм» мае тры здымачныя павільёны плошчай 2 000 м², дзе будуецца дэкарацыя для гульнявых фільмаў усіх жанраў.

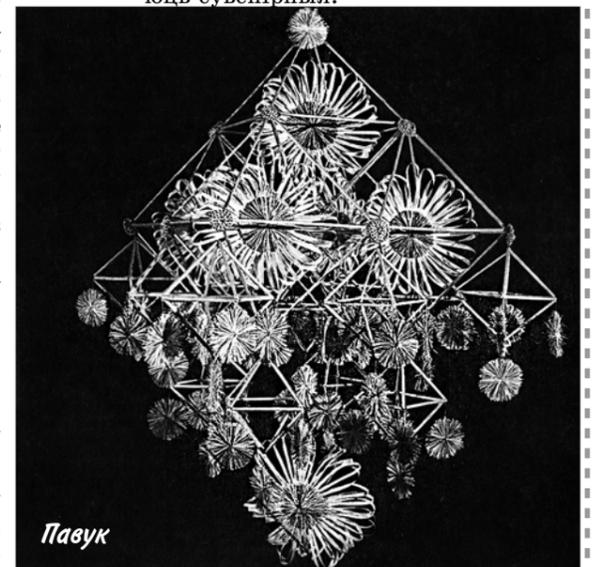
ПАВІЙНІК – даўні галаўны ўбор замужніх жанчынаў у Беларусі; тое, што і намітка.

ПАВУК – прасторавая кампазіцыя з саломы, папяровых кветак, зерняў лубіну, фасолі, гароху, жалудоў ды інш.; традыцыйнае ўпрыгожанне інтэр'ера беларускага народнага жылля. Яго падвешвалі над сталом (лічылася, што ён прыносіць шчасце). Найбольшае пашырэнне мелі павукі з саломы (шарападобныя, рамбінчыя і зорчатыя).

Шарападобныя рабілі з саломінак, што разыходзіліся ва ўсе бакі ад цэнтра (напр., утыкаліся ў бульбіну, камяк гліны, салёнага цеста). Канцы саломінак аздаблялі кветкамі з паперы ці пер'я, зоркамі з фольгі ды інш. У аснове рамбінчага павука васьмігранная фігура з 12 саломінак аднолькавай даўжыні. Унутры і да яго вуглоў падвешвалі павукі меншых памераў (часта да некалькіх дзясяткаў), саламяныя ці па-

пяровыя ланцужкі, кветкі з разнаколернай паперы і пер'я, абгорнутыя фольгай мяцёлкі аўса і інш. Зорчатыя павукі мелі плоскую канструкцыю з саломінак у выглядзе шматпялёсткавай разеткі. Бытавалі таксама павукі нахштат абажура: да абруча з лазы ці дроту падвешвалі гірлянды з зярнятак фасолі, гароху, лубіну, нацэпленых на ніткі.

Арыгінальны павук пачатку XX ст. з гірляндаў кудзелі і кутасоў (в. Мінакі Караліцкага р-на) захоўваецца ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь. З народнага побытавага ўжытку ў сярэдзіне 1950-х гг. павукі выйшлі. У наш час вырабляюць сувенірыяны.

Павук